

Frenyó Zoltán:

Szent Ágoston és az augusztinizmus

BUDAPEST, MTA BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT – SZENT ISTVÁN TÁRSULAT, 2018.

A Szent István Társulat és az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Filozófiai Intézetének közös kiadásában a közelmúltban jelent meg Frenyó Zoltán imponáló terjedelmű és gazdag tartalmú kötete, amely több mint húsz tanulmányt foglal magába. A szerző az alábbi csoportokba rendezte műveit, amelyek korábban jórészt már másutt is megjelentek: *Hermeneutika, Természetfilozófia, Történelemfilozófia, Etika, Teológia és vallásfilozófia, Az augusztinizmus történetéből, Könyvek*. Már a felsorolt témakörök is jól mutatják, hogy mennyire átfogó az a több évtizedes kutatómunka, amelynek gyümölcseiből szellemi és lelki táplálékot nyerhet az olvasó. A csaknem ötszáz oldal terjedelmű tanulmánysorozat után nagy esztétikai élményt nyújtó, színes képmellékletet találunk, de magukban a tanulmányokban is megjelennek fekete-fehér, a kötetet gazdagító illusztrációk. A színes fotókat tartalmazó melléklet egy része az Ágoston korabeli Karthágóba és Hippo Regiusba vezet bennünket. A továbbiak a művelődéstörténet későbbi korszakainak Szent Ágostonról alkotott képét jelenítik meg számunkra, többnyire a püspök életének nevezetes eseményeit (megtérését, tengerparti találkozását az isteni üzenetet közvetítő gyermekkel) ábrázolva. Sok közöttük reneszánsz kori alkotás, de bőségesen találunk 17. és 18. századi festményeket is. Az illusztrációk között feltűnik Ágoston legismertebb műveit tartalmazó kéziratos vagy nyomtatott kódexek egy-egy lapja is, amelyeken gyönyörű iniciálékat csodálhatunk meg. Különösen értékesek számunkra a korvinák.

A tanulmányok legnagyobb része olyan előadások anyagából építkezik, amelyek eredetileg rangos szakmai fórumokon hangzottak el, és tudományos párbeszédet indíthattak el egy-egy vitatott kérdéstről. A szakmai műhelyek közül kiemelhetjük az Ókortudományi Konferenciát, a Magyar Patrisztikai Társaságot és az Aquinói Szent Tamás Társaságot. Némelyik tanulmány a kötet társkiadója, vagyis az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Filozófiai Intézetében zajló kutatómunka gyümölcse, mások pedig az Apur Vilmos Katolikus Főiskola, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kara, illetve a Károli Gáspár Református Egyetem által szervezett konferenciákon hangzottak el, de találunk közöttük eredetileg folyóiratokban (például *Világosság, Valóság, Vigilia, Új Ember*) megjelent, különböző terjedelmű publikációkat is.

A szerzőt már egyetemi tanulmányai során (filozófia és történelem szakon végzett 1980-ban) megragadta Ágoston munkásságának végtelen gazdagsága, és az ELTE Bölcsészettudományi Karán róla írta diplomamunkáját, *Aurelius Augustinus és a történelemfilozófia problémái* címmel. Ágoston munkásságának sokszínűsége, végtelen gazdagsága minden jel szerint azóta is szüntelenül foglalkoztatja, talán azt is mondhatnánk, hogy elbűvöli a szerzőt. A kötetben található tanulmányok legnagyobb része azonban az elmúlt két évtized termése. Közülük néhányat cím szerint is érdemes kiemelni, hogy némileg érzékelhessük Frenyó Zoltán kutatómunkájának színességét: *A tanítás problémája*, *Szent Ágoston pedagógiája*, *Az idő filozófiája és a fizika időfogalmai*, *A civitas-tan jelentősége*, *Az erkölcs megalapozása és a normatív etika értelme*, *Keresztény életforma és keresztény filozófia*, *Autentikus élet és Dekalógus*, *Hitvita és kényszer Szent Ágoston antidonatista leveleiben*, *A „theologia tripartita” átértelmezése*, *Katolikus és protestáns augusztinizmus*. A felsorolásból világosan kitűnik, hogy mind a filozófia, mind pedig a teológia számos diszciplínája, kutatási területe foglalkoztatja a szerzőt, illetve törekszik annak bemutatására, hogy szellemi fejlődése során Ágoston milyen megoldásokat javasolt az emberi lét, az Isten és ember közötti kapcsolat örökké aktuális kérdéseire. Figyelemre méltó, hogy valamennyi cikkhez igen terjedelmes jegyzetanyag, illetve többnyire rendkívül gazdag irodalomjegyzék is tartozik, amely az olvasó számára lehetőséget teremt a továbbgondolásra, illetve a szaktudós kedvét felkeltetheti a kutatómunka elmélyítésére. Amint említettük, a felsorolt művek többsége eredetileg az elmúlt egy-két évtizedben jelent meg, a frissített irodalmi hivatkozások révén a tudományos tartalom tekintetében pedig mindegyik szinte naprakésznek mondható. Az utolsó, VIII. fejezet (*Könyvek* címen) egy-egy recenziót tartalmaz két figyelemre méltó magyar nyelvű kötetéről: Gál Ferencnek a *De Trinitate* 1985-ben megjelent fordítását, illetve Peter Brown Ágoston-életrajzának 2003-ban publikált magyar változatát ismerteti a szerző. Hasznos része a függeléknek Ágoston műveinek jegyzéke, amelyben megtaláljuk a keletkezés dátumát, illetve a legjelentősebb szövegkiadások köteteinek sorszámát.

A kötet tanulmányaira visszatérve a figyelmes olvasó számára szembetűnő, hogy nem pusztán egyfajta *sparsa collectának*, vagyis a több évtizedes kutatómunka elszórt mozaikköveiből építkező gyűjteményes kötetnek tekinthetjük ezt a terjedelmes kiadványt. A tanulmányok összessége ugyanis valamiféle mintázatot alkot. Ezekből a körvonalakból, többé-kevésbé kimunkált részletekből felsejlenek Ágoston életművének azok a legfontosabb területei, amelyek vázlatot biztosítottak a további munkához a későbbi korok filozófusainak és teológusainak is. Fogalmazhatunk úgy is, hogy a hippói püspök időnként csak az iniciálék körvonalait rajzolta meg, ezzel feladatot adva, és lehetővé téve az utókor számára, hogy tökéletesítse az általa megkezdett művet. Ha Frenyó Zoltán kötetét tanulmányozva nem is beszélhetünk Ágoston munkásságáról alkotott teljes képről, kétségtelen, hogy számos részlet van

alaposan kimunkálva, illetve az irodalmi hivatkozások révén ízelítőt nyerhetünk arról a szorgos kutatómunkáról is, amely a világ számos tudományos műhelyében jelenleg is zajlik. (A szerző említi például a leuveni ágostonosok kutatóintézetét, illetve a római Istituto Patristico „Augustinianum”-ot.)

A kötetben tárgyalt témakörök közötti eligazodást segíti az *Előszó* számos meglátása. Említi a szerző, hogy az Ágoston-kutatásnak minden bizonnyal legnagyobb nehézsége az életmű hatalmas terjedelméből fakad. Ágoston értékelésében a filozófiatörténet és teológiatörténet döntő korszakaiban éppen az vitt tévutakra sokakat, hogy túlságosan kiemelték – nemegyszer anakronisztikus elvárásokat megfogalmazva – bizonyos ágostoni eszméket, esetleg csak jól hangzó retorikai fordulatokat, elfeledkezve szüntelen szellemi fejlődéséről és eszmevilágának belső egyensúlyáról. Az *Előszó* legfontosabb mondata bizonyára ez: „Míg Ágoston munkássága egyrészt egy sor addigi irányzatot egybevon, másrészt eredeti gondolkodásával még több olyan kérdésfelvetést rejt magában, amely azóta külön filozófiatörténeti irányzatként vagy diszciplínaként fejlődött ki.” (16.) Ez a jelenség teszi szükségessé, hogy mindenekelőtt figyelmesen hallgassuk meg az Ágoston által feltett kérdéseket, amelyeknek az európai szellemtörténet oly sok területe kifejezetten a létét köszönheti. Ez a tanulmánykötet is bemutat számos olyan káros jelenséget, amelyek éppen azért üthették fel a fejüket a nyugati civilizáció kibontakozása során, mert Ágoston kérdéseire és az általa javasolt válaszokra – gyakran a szellemi alázat hiánya miatt – némelyik európai gondolkodó nem fordított kellő figyelmet, nem vette például a fáradságot ahhoz, hogy Ágoston korának viszonyait, kortársainak gondolatvilágát kellő mélységben tanulmányozza. Tudjuk, hogy a műveinek jelentős része valamilyen dialógus gyümölcseként született meg: sok traktátusa kifejezetten baráti felkérésre íródott, illetve súlyos tanbeli kérdések megoldása érdekében fordultak hozzá jó tanácsért levelezőpartnerei. Hippo püspöke képes volt a dialógus vállalására a szakadárokkal, eretnekekkel is. Nem elefántcsonttoronyból, a világ harci zajától elvonulva figyelte a Római Birodalom és az Egyház életét, hanem gyakran bocsátkozott gigantikus méretű szellemi küzdelmekbe, de a legnagyobb csatákban sem vesztette el szeme elől az örök Igazságot és Szépséget: az Ő fényétől megvilágítva látta a teremtett világot és az emberi társadalmat.

Bízunk abban, hogy Frenyó Zoltánnak ez a tanulmánykötete sokat segít majd bennünket abban, hogy az emberi szellem egyik legnagyobb géniuszának életművét helyesen és kiegyensúlyozottan értékeljük, belőle mint forrásból bátran merítsünk, gyümölcseiből táplálkozzunk, kincseiből gazdagodjunk. Legfőképpen azonban tanuljunk Ágostontól alázatot, hogy a töredékes igazságot is felismerjük dialóguspartnereink nézeteiben, de mindig a fogyatkozás nélküli Szeretethez mérjük tetteinket.

Perendy László